



اهتمام امام عسکری به علوم قرآنی/ تلاش برای آماده سازی عصر غیبت

امام عسکری در آن دوران سعی کردند پشتوانه علمی جامعه اسلامی و شیعیان را تقویت کنند. لذا در این خصوص یکی از نکاتی که قابل توجه است اهتمام امام در زمینه علوم قرآنی است.

امام عسکری در آن دوران سعی کردند پشتوانه علمی جامعه اسلامی و شیعیان را تقویت کنند. لذا در این خصوص یکی از نکاتی که قابل توجه است اهتمام امام در زمینه علوم قرآنی است.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه: دوران امامت امام حسن عسکری(ع) در حالی آغاز گردید که خلافت عباسی با مشکلات زیادی دست به گریبان بود. همچنین از قدرت مرکزی حکومت کاسته شده و ترکان امور حکومت را بر دست گرفته بودند. در چنین شرایطی انتظار می‌رفت از شدت فشار، اختناق، شکنجه و آزار و اذیت حکومت بر مخالفان بخصوص شیعیان و امامان شیعه کاسته شود.

اما در واقعیت این اتفاق رخ نداد بلکه موج سخت زنجیر و فشار و آزار و اذیت ها بالا گرفت و بدستور خلیفه عباسی معتمد، همان فشارها و اذیت ها بر شیعیان و امامان شیعه تداوم پیدا کرد به گونه ای که امام حسن عسکری(ع) نیز به مانند پدر بزرگوارش امام هادی(ع) به سامرا آورده شد.

آنچه مسلم است آوردن این دو امام بزرگوار به سامرا؛ مرکز خلافت عباسی در آن عصر- از جهاتی شبیه سیاست مأمون در آوردن امام رضا (ع) به خراسان بود؛ زیرا در چنین شرایطی بود که رفت و شد شیعیان با امام تحت کنترل در آمده و شناسایی شیعیان برای آنها ممکن می شد. تصور عباسیان این بود که ممکن است امامان، همانند سایر علویان، با داشتن هوادارانی چند، دست به قیام بزنند. حضور آنها در مرکز خلافت مانع از چنین اقدامی می شد.

تدوین کتب و آثار عالمان شیعه در دوره امامت امام عسکری(ع)

فرزاد جهان بین، عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد در مورد اینکه امامت امام عسکری(ع) با سایر ائمه(ع) چه تفاوتی داشت؟ به خبرنگار مهر گفت: امام حسن بن علی(ع) در سال ۲۳۲ هـ.ق از مادری بنام حدیثه که از زنان عارف و پارسا بوده متولد می شوند و دوران امامتشان از ۲۵۴ تا ۲۶۰ هـ است و عمر کوتاهی برای امامت داشته اند. ایشان به همراه پدرشان امام هادی(ع) از طرف حکومت به سامرا منتقل می شوند و به اجبار در آنجا مقیم شدند و برای کنترل امام عسکری(ع) و مراقبت از ایشان، امام را مجبور کرده بودند که هفته ای دو روز خودش را به مقر حکومتی سامرا معرفی کند یعنی کاملاً تحت نظر بودند. به همین دلیل هم برای اینکه در محله عسکر در سامرا اقامت داشتند به عنوان عسکری شهرت پیدا می کنند.

وی افزود: دوران امامت امام عسکری(ع) دو سه ویژگی برجسته دارد. یکی اینکه تعداد شیعیان به شدت افزایش پیدا می کند و در نواحی مختلف سرزمین پهناور اسلامی در شرق و نواحی مرکزی ایران و عراق، بغداد، کوفه، مکه، حجاز و حتی بخشی از آفریقا توسعه پیدا کرده بود، با صدها اندیشمند و عالم برجسته شیعی در این دوران روبرو هستیم، که همین امر باعث شد که اعتقاد به امامت اهل بیت(ع) از یک طرف و نامشروع بودن حکومت خلفای عباسی از طرف دیگر به تشیع یک اعتبار سیاسی و اجتماعی قابل توجهی بدهد. نکته دوم این است که در دوران امامت امام حسن عسکری(ع) روایت داریم که هم از طریق شیعه و هم از سوی اهل سنت نقل شده است و آن این است که همگان می دانستند که امام مهدی(عج) فرزند امام حسن عسکری(ع) است، لذا کنترل ایشان به شدت افزایش یافت. جدا از اینکه در محله عسکر ساکن بودند چندین نوبت هم ایشان زندانی شدند و ارتباط شیعیان با ایشان به سختی انجام می گرفت.

عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد قزوین تصریح کرد: شیعیان به بهانه درخواست پول و وسایل بر سر راه امام عسکری(ع) می نشستند و از منزل تا مقر حکومتی و در این بین می توانستند با امام صحبت کنند و ارتباط برقرار کنند. حتی در یکی از این موارد که برخی از شیعیان در مسیر ایشان قرار می گرفتند تا امام را ببینند یک یادداشتی را از ایشان دریافت کردند که کسی با من سلام نکند و حتی اشاره ای به من نکند چراکه درامان نخواهد ماند.

جهان بین یادآور شد: البته امام عسکری(ع) در میان مسلمانان، محبان زیادی داشت به نحوی که ایشان وقتی به سامرا می رفتند جمع قابل توجهی برای دیدار با امام(ع) صف می کشیدند. اینها را نمی توان شیعه خواند اما به دلیل کرامات اخلاقی و فضل و دانشی که امام(ع) داشت و نسبتی که ایشان با پیامبر(ص) داشت، ایشان را مورد مهر، محبت و احترام قرار می دادند.

وی ادامه داد: ویژگی بعدی این است که در عصر امام حسن عسکری(ع) ما شاهد تدوین و تالیف کتب و آثار عالمان شیعه هستیم. عالمان بزرگ شیعی توانستند در کنار آن ساماندهی امور مالی و حفظ ارتباط با امام(ع) از رهگذر همین امور مالی با امام(ع) و حفظ ارتباط با ایشان، اصول و مبانی و اعتقادی و حدیث و فقه را تدوین کنند که این امر مساله مهمی بود که باید مورد توجه قرار گیرد.

جهان ZWNJ؛ بین در مورد فعالیت های امام حسن عسکری(ع) در مورد زمینه سازی غیبت امام زمان(عج) هم گفت: امام حسن عسکری(ع) شیعیان را برای دوران مهم غیبت آماده سازی می کردند. یکی همین بحث سلسله وکلا است؛ در سلسله وکلا که هم بخش های مالی را مدیریت می کردند هم مردم را با امام(ع) ارتباط می دادند که در رأس همین سلسله وکلا عثمان بن سعید است که با تجارت روغن نامه های امام(ع) را به مردم می رساندند.

وی افزود: خود همین ارتباط با سلسله وکلا که از دوران امام هادی(ع) شکل گرفته بود، زمینه را برای ارتباط با واسطه ها و نمایندگان امام فراهم می کرد. غیر از آن امام(ع) افزون بر توجیه و تبیین مساله غیبت برای بزرگان شیعه جلسات مخفیانه و محدودی هم با بزرگان شیعه، برای آماده سازی دوران غیبت امام مهدی(عج) تشکیل می دادند که بزرگان در جریان قرار بگیرند. حضرت در جلساتش جایگاه و چگونگی وقوع غیبت و امامت امام عصر(عج) را برای اصحاب و نخبگان خویش باز می کنند. به عبارتی علاوه بر ساختن سلسله وکلا و ارتباط بین امام و مردم از طریق واسطه، برخی از بزرگان شیعه را که نقش محوری داشتند اینها را در جریان قرار دادند. علاوه بر این درباره دوران خود غیبت چگونگی وقوع غیبت و امامت امام عصر(عج) را در جلساتی که شرایطش را داشت برای اصحاب خاصشان مطالبی را فراهم می کردند و از این طریق ذهنیت را برای امامت امام زمان(عج) فراهم می کردند.

توجه خاص امام عسکری(ع) به تفسیر قرآن

حجت الاسلام محمد دشتی، عضو هیئت علمی جامعه المصطفی(ص) العالمیه درباره اقدامات مهم امام حسن عسکری(ع) گفت: یکی از محورهای قابل توجه و مورد اهمیت و اهتمام حضرت امام حسن عسکری(ع) آماده سازی شیعه برای ورود به عصر غیبت است که در این خصوص امام سعی می کنند همه نکات علمی لازم و موارد نیاز شیعیان در این موارد و احیاناً مشکلات مرتبط را به طور خاص مورد توجه و عنایت قرار دهند و شیعیان را برای ورود به عصر غیبت آماده کنند. رویکرد علمی حضرت هم به سمت آماده سازی شیعه برای ورود به عصر غیبت بوده است. در این خصوص امام سعی می کردند شبیه ها را از ذهن مردم و شیعیان و حتی در ارتباط با کل جامعه اسلامی بزدایند.

وی ادامه داد: عنایت ائمه(ع) با توجه به شرایطی که در آن زندگی می کردند در وهله اول شیعیان ولی به طور عموم نسبت به همه مسلمانان و جامعه اسلامی بوده است. امام عسکری(ع) هم توجه خاصی داشتند تا جامعه را از نظر ارزشهای اسلامی و معارف اسلامی حفظ کنند. به همین خاطر با علم به اینکه توجه داشتند که دست شیعیان به زودی از دست امام معصوم(ع) کوتاه می شود در این شرایط سبک زندگی علمی خاصی را بنا نهادند.

عضو هیأت علمی جامعه المصطفی تصریح کرد: در این سبک زندگی علمی امام سعی می کنند پشتوانه علمی جامعه اسلامی و شیعیان را تقویت کنند. در این خصوص یکی از نکاتی که قابل توجه است در زمینه علوم قرآنی است. امام(ع) در این زمینه توجه خاصی به علوم قرآن و تفسیر قرآن داشتند که گزارشهایی داریم که دو دوره تفسیر قرآن از ایشان داریم که یکی از این تفاسیر ابن شهرآشوب مازندرانی در معالم العلما ذیل نام حسن بن خالد برقی قمی نقل می کند.

وی افزود: طبق نقل ابن شهرآشوب ایشان محضر امام عسکری(ع) را قبل از امامت درک می کند و در این حضور تفسیری جامع مشتمل بر ۱۲۰ جزء یا ۱۲۰ جلد را به املاي امام دریافت می کند که گنجینه گران سنگی بوده که در قرن چهار و پنجم موجود بوده اما متأسفانه امروزه در دسترس ما نیست. از شگفتی هاست که امام(ع) که در شرایط امنیتی زندگی می کردند و ارتباط شیعیان با ایشان سخت بوده با چه اهتمام و شیوه هایی این تفسیر گران سنگ را القا کردند.

حجت الاسلام دشتی گفت: تفسیر دیگری نیز وجود داشت که توسط دو برادر اهل استرآباد(شهری در نزدیکی گرگان فعلی که از بین رفته است) جمع آوری شده است که بخشهایی از آن امروزه موجود است. تثبیت جایگاه قرآن به عنوان

بزرگترین معجزه پیامبر اکرم(ص) و به عنوان ثقل اکبر یکی از خدمات علمی آن حضرت است که اگر جایگاه آن به خطر بیفتد و ارزش و اعتبار آن تضعیف شود طبیعتاً خسارت سنگینی متوجه اسلام و مسلمانان و آینده تاریخ اسلام می شد.

وی در پایان گفت: در روایات آمده است که یعقوب بن اسحاق کندی در اعتبار و صحت و استحکام قرآن کریم شک کرد. او که یکی از بزرگترین دانشمندان و فیلسوف آن زمان بود در حال نگارش کتابی در این مورد بود که امام عسکری(ع) از طریق یکی از شاگردانش برای او پیغامی فرستاد. امام به شاگردش آموخت که به او بگوید استاد از کجا می دانی که منظور خداوند همین برداشت توست. احتمال نمی دهی در معانی ای که شما از قرآن برداشت کردید و تناقضات قرآن را استخراج کردید، احتمال دیگری در معنای آیات وجود داشته باشد؟! واقعا این کار و اقدام امام، اقدامی معجزه آسا بود. وقتی کندی این جملات را شنید دچار شوک شد و از شاگرد خواست که بگوید این را چه کسی گفته است؟ در نهایت وقتی شاگرد با اصرارهای کندی مجبور شد بگوید که این را ابومحمد حسن بن علی العسکری به من القا کرد که استاد اذعان و اعتراف کرد که چنین سؤالی از چنان شخصیتی شایسته و بایسته است و آن وقت کتاب نوشته شده را در آتش سوزاند.

ائمہ ابن الرضا(ع)

حجت الاسلام احمد عابدی در مورد امام حسن عسکری گفت: به سه امام نهم، دهم و امام یازدهم علیهم السلام، ائمہ و ابن الرضا و امام حسین عسکری گفته می شود، اگر این امامان را در نظر بگیرید، همانند یک ماه هستند که هر چه به پایان ماه نزدیک می شود کم کم کوچک می شود و به محاق می رود تا جایی که کاملاً غروب می کند و پنهان می گردد.

وی ادامه داد: ائمہ و ابن الرضا علیهم السلام و امام حسین عسکری (ع) کاملاً در بین مردم و در جامعه حاضر بود؛ ولی امام جواد (ع) کمتر در میان مردم بود. امام هادی (ع) خیلی کمتر در جامعه حضور داشت و امام حسن عسکری (ع) که بسیار بسیار کمتر و در حصر خلیفه قرار گرفت.

وی افزود: یعنی مصلحت و خواست ائمہ علیهم السلام این بود که مردم را عادت بدهند به اینکه در زمان غیبت و عدم حضور امام، چطور دین خودشان را بتوانند تکمیل بکنند و احکام خدا را به دست بیاورند.

دوران محنت

این استاد حوزه های علمیه گفت: زمان امام عسکری (ع) را دوران محنت می گویند. یعنی دوران متوکل، معتز، مستعین، و مستنصر؛ که همه از بنی عباس بودند و خود را خلیفه می دانستند و اتفاقاً از القابی استفاده می کردند که همان لقب های امام زمان (ع) است؛ چون این ها خودشان ادعای مهدویت داشتند.

وی ادامه داد: یکی از سختی های خلفای عباسی که در زمان امام یازدهم یعنی از سال تقریباً ۲۳۵ تا ۲۶۰ هجری قمری انجام دادند، دوران محنت است.

وی افزود: محنت، به زبان فارسی امروزی، یعنی دوران تفتیش عقائد؛ و یا به تعبیر عرفی زیر پاکشی؛ به هر حال در آن زمان دادگاه تفتیش عقائد درست کردند. به همین جهت آن دوران، سخت ترین زمان برای شیعه بوده است. حتی زمان امام حسین (ع) نیز شیعه این قدر در فشار نبود که زمان امام عسکری (ع) در فشار بود.

عابدی گفت: ماجرا به این صورت بود که در زمان امام عسکری (ع) افرادی در کوچه و خیابان می چرخیدند، به هر کسی برخورد می کردند، مصاحبه می کردند، سؤالهایی می پرسیدند که به نحوی بازجویی بود. یعنی سؤالها را به گونه ای می پرسیدند تا طرف مقابل حرفی بزند که بر ضد خودش تمام شود. سؤال یک چیز بود، اما هدف چیز دیگری بود. این را زیرپا کشی گویند. ... به همین گونه هزاران هزار نفر را ... کشتند. این را می گویند دوران محنت.

وی ادامه داد: امام حسن عسکری (ع) در چنین دوره ای بوده است و لذا سخنان آن حضرت را با توجه به این شرایط باید معنا و تفسیر کرد که مراد امام از این فرمایش چیست. امام عسکری (ع) حدیثی از رسول خدا نقل فرمودند: «مَنْ تَبَعَ عَوْرَاتِ الْمُؤْمِنِينَ تَبَعَ اللَّهُ عَوْرَاتِهِ وَ مَنْ تَبَعَ اللَّهُ عَوْرَاتِهِ فَصَحَّهُ فِي جَوْفِ بَيْتِهِ»؛ یعنی

«اگر کسی دنبال عیب مردم باشد، خدا هم دنبال عیب خود اوست. و او را رسوا می‌کند، حتی در خانه خودش.»

وی ادامه داد: به گونه ای که چنین کسی در خانه خودش و کنار زن و بچه‌اش خجالت بکشد و نتواند زندگی کند. خدا در خانه خودش او را رسوا می‌کند.

وی افزود: هر که دنبال این باشد که فلانی چه اشتباهی کرده؟ فلانی نمره امتحاناتش چند شد؟ در امتحانات مردود شد یا نشد؟ فلانی به نامحرم نگاه کرد یا نکرد؟ هر کس دنبال این چیزها باشد، خدا هم دنبال عیب خود او خواهد بود و او را در خانه‌اش هم که باشد رسوا می‌کند.

این استاد حوزه علمیه گفت: این مسائل را امام عسکری (ع) برای این می‌فرمود که در خیابان کاری به مردم نداشته باشید! ما وظیفه داریم جلو گناهان علنی را بگیریم. اما از طرفی هم همیشه وظیفه داریم که کارهای مردم را حمل بر صحت کنیم.

وی ادامه داد: این از غرر کلمات امام عسکری است که می‌فرمود: «أَمْرٌ أَخِيكَ رِلْمٌ؛ عِلْيَ أَحْسَنِهِ رِلْمٌ»؛ هر کاری از هر کس دیدی آن را بر بهترین وجهش حمل و توجیه کن.

وی افزود: مثلاً اگر می‌بینم یک آقای لیث دارد تکان می‌خورد، آیا بگویم دارد به من فحش می‌دهد، یا بگویم دارد صلوات می‌فرستد؟ این فرمایش امام می‌فرماید بین بهترین کار کدام است؟ بگو او هم همان گونه است.

عابدی در پایان گفت: حتی اگر کسی را که یک روز از صبح تا شب هم با او بودید و نمازش را نخواند، نگوید فلانی بی‌نماز است بلکه حمل بر احسن بکنید و بگویید شاید حواسش نبوده، شاید غفلت و فراموش کرده است.